

Umělecká kritika

Úvod do uměnovědných studií

Kritika - etymologie a významy

- ▶ κρινω : rozlišuji, posuzuji, také zvolit, zkoumat, třídit, vysvětlit, soudem rozhodnout

- ▶ Různé významy
 - ▶ Kantovy kritiky – „zkoumání principů a předpokladů“
 - ▶ kritika pramenů – „zkoumání pravosti“
 - ▶ kritika textová – „potvrzení autorství“
 - ▶ kritika umělecká – posuzování uměleckých jevů z hlediska jejich hodnoty či „uměleckosti“

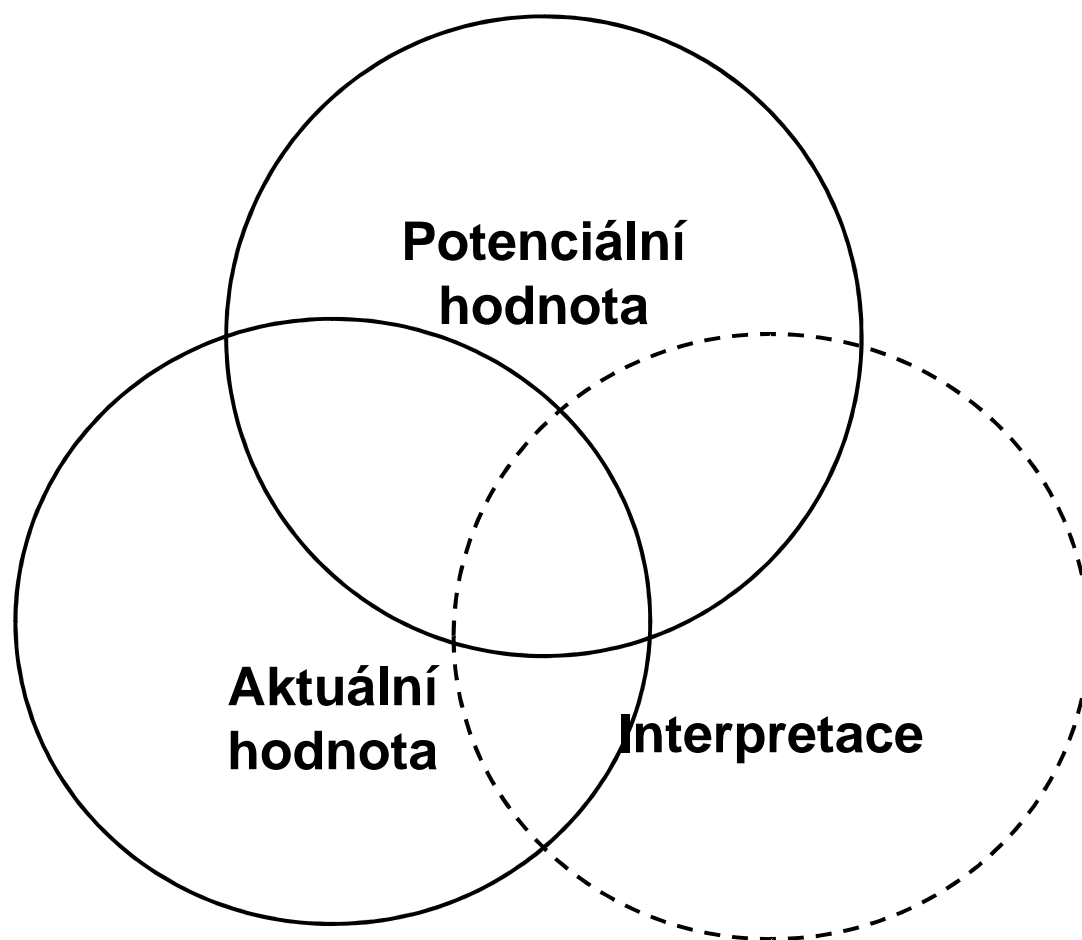
(!) Co je umělecká kritika?

- ▶ Umění rozlišovat a posuzovat
- ▶ Intelektuální aktivita...
 - ▶ ...spočívající v usuzování
 - ▶ ...a formulaci hodnotících soudů
- ▶ Tyto soudy jsou...
 - ▶ ...motivované a zdůvodněné!!!
- ▶ Předmět hodnocení
 - ▶ Konkrétní umělecký počín, umělecké dílo (GER, CZE)
 - ▶ Kromě uměleckého díla i samotná teorie umění, programové záměry umělce... (UK, IT, FR)

Poznámka: umělecká kritika tedy není založena (pouze) na subjektivním, pocitovém hodnocení, ale kombinuje subjektivní (motivované) a objektivní (zdůvodněné) hodnocení a **objektivní by mělo převažovat**

(!) Kritický soud

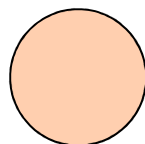
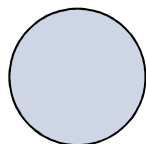
Poznámka: dobrý kritik tedy umí rozpoznat nejen aktuální, ale i budoucí hodnotu díla (a to jak v situaci, kdy **je** dílo „aktuálně“ hodnoceno vysoko, ale nemá velký potenciál být takto hodnoceno i v budoucnu, tak i v situaci, kdy dílo **není** „aktuálně“ přijímáno, ale kritik v něm umí rozpoznat hodnotu, která se až „časem“ ukáže; v hudbě jsou příkladem „selhávání“ většinové kritiky hodnocení hudby G. Mahlera nebo L. Janáčka jejich současníky. Zároveň se od kritika očekává, že umí odlišit hodnocení „díla“ od hodnocení jeho konkrétní realizace.

Vztah estetické a umělecké hodnoty

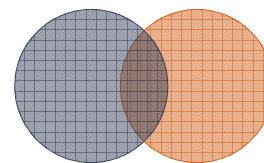
umělecká = estetická hodnota

estetická
hodnota

umělecká hodnota

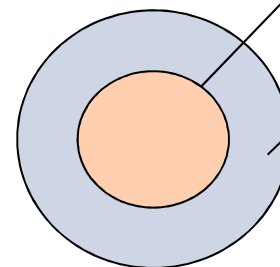
estetická
hodnota

umělecká
hodnota

(!) Pozn. Toto je nejčastěji používaný model. Tzn. že umělecká hodnota **nespočívá pouze** v kráse díla (estetické hodnotě).

umělecká hodnota

estetická
hodnota

Tradiční a konceptuální umění

▶ Tradiční umění

- ▶ Umělecké dílo – **vyjádření krásy** pomocí žánrových prostředků
- ▶ Krása vnímána smysly a rozumem
- ▶ Reprezentace (něčeho) krásným způsobem

▶ Konceptuální umění

- ▶ Rezignace na smyslovou stránku díla
- ▶ Pro hodnotu díla je relevantní pouze **myšlenka - koncept**

(!) Orientace kritiky

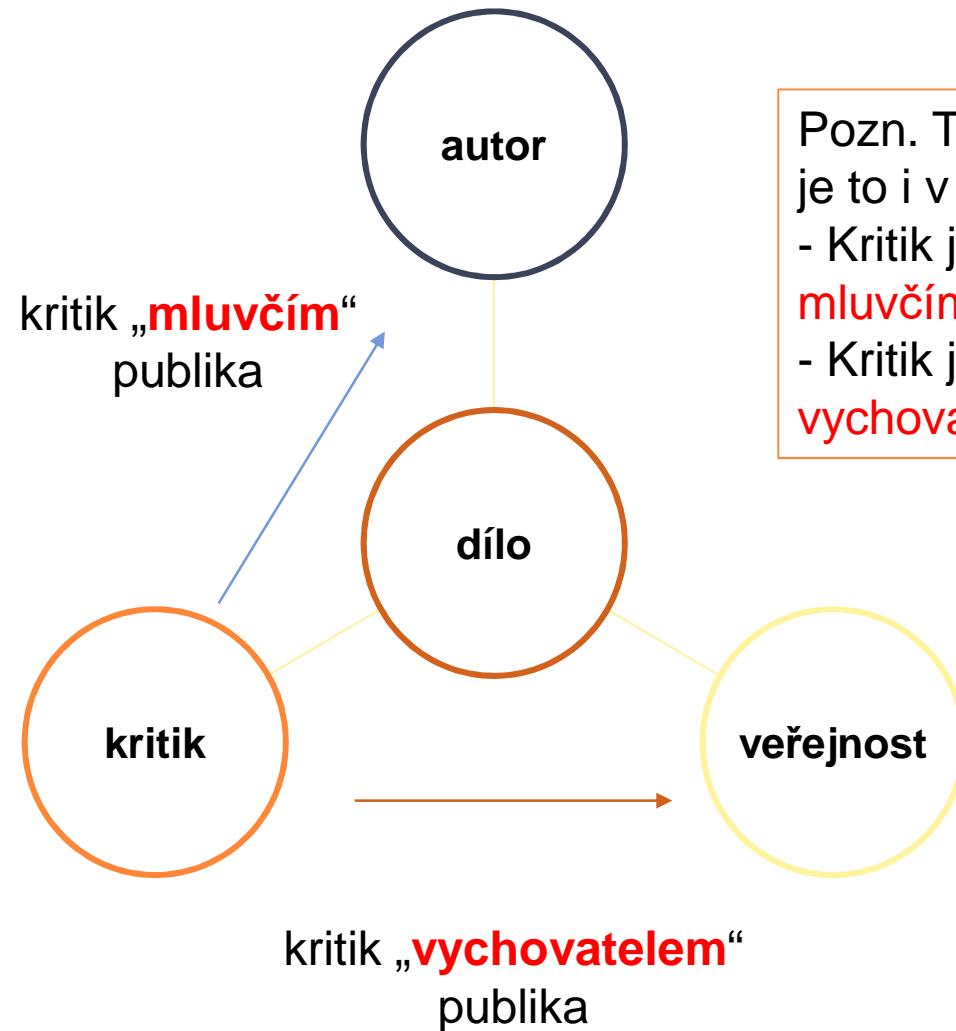
- ▶ Obrací se k publiku
- ▶ Stojí mezi uměním a společností

- ▶ Hodnotí se minulé i současné umělecké projevy (umělecká díla)

- ▶ Otázky:
 - ▶ Společenská funkce kritiky
 - ▶ Možnosti vědeckého zakotvení kritiky

(!) Umělecká kritika v sociálním poli

Pozn. Toto si zapamatujte! – je to i v testu 😊
- Kritik je vůči autorovi **mluvčím publika**
- Kritik je vůči publiku jeho **vychovatelem**

Kritika jako aktivita v rámci uměleckého světa

- ▶ Kritikové aplikují estetické systémy na specifická umělecká díla a dospívají k soudům o jejich hodnotě a vysvětlením toho, co jim tuto hodnotu dává.
Takové soudy vytvářejí reputaci děl a umělců.
- ▶ Distributoři a členové publika berou reputaci v úvahu, když se rozhodují, **co podpoří emocionálně a finančně**, a to ovlivňuje zdroje, které mají umělci k dispozici pro pokračování své práce.

Funkce umělecké kritiky (Jan Vičar)

- ▶ sdělovací
- ▶ komunikační
- ▶ hodnotící
- ▶ formativní (inspirační)
- ▶ výchovná
- ▶ propagační
- ▶ regulační (ideologická)
- ▶ ...

Umělecká kritika a věda

▶ Kritika:

- ▶ Tvorba hodnotících soudů o umělecké hodnotě
- ▶ Bezprostřední vazba na praxi
- ▶ Subjektivita, intuitivnost, vcítění se

▶ Souvislost s vědami:

- ▶ Estetika – estetická hodnota, estetické kategorie
- ▶ Obecná teorie umění – umělecká hodnota
- ▶ „Kritika“ kritiky
- ▶ Úloha poznávacích soudů v kritice (analytická estetika)

(!) Umělecká kritika samotná není „vědou“ protože v sobě zahrnuje i významnou subjektivní složku

(!) Problémy umělecké kritiky

- ▶ Vzory (normy) vs. svoboda umělecké invence
 - ▶ Umělec jako génius
 - ▶ **Poznámka:** kritik obvykle hodnotí dílo podle určité sady estetických norem, ale už podle I. Kanta je umělecký genius ten, kdo překračuje stávající umělecké normy a utváří nové; kritik pak má složitou roli rozpoznat, zda porušení stávajících norem je projevem umělcevy neschopnosti nebo jeho geniality
- ▶ Subjektivita
 - ▶ Subjektivní podíl (vkusový soud)
 - ▶ Objektivní podíl (kognitivní složka)
- ▶ Vliv společenské autority a ideologie
 - ▶ **Poznámka:** politické elity, zvláště v totalitních systémech, rádi využívají uměleckou kritiku k ovlivňování uměleckého provozu a cenzuře a autocenzuře; „profesionální“ umělecká kritika totiž vytváří, ve srovnání s přímým zákazem, zdání svobody a diskuze
- ▶ Nová umělecká díla
 - ▶ **Nelze uplatnit měřítko z minulosti (!)**
 - ▶ **Často nefungují ani obecné normy (!)**

(!) Problémy... a jejich řešení

▶ Vědecká kritika

- ▶ Ne-hodnotící
- ▶ **Interpretace** (pozn. tedy spíše pochopit strukturu a kontext díla; jeho inovativnost apod., ale nepřidávat k tomu nutně hodnocení)
- ▶ Historická a filologická/muzikologická/... analýza

▶ Racionální řešení

- ▶ **Posuzovat umělecké dílo podle umělcova vlastních záměrů** (pozn. a tedy spíše učit publikum, jak dílo vnímat a rozumět mu podle záměru autora)
- ▶ Pozorování a popis

+ Vysoká múzická senzibilita (vkus)

Analytická estetika

- ▶ (estetika) jako teorie umělecké kritiky
- ▶ ...veřejně kontrolovatelné uvažování o dané věci...
- ▶ Estetický soud: x je krásné
- ▶ Explikace pojmu krása (R. Niederle) – stupeň krásy:
 - ▶ $K = (V_1, V_2, V_3, \dots, V_n)$ norma
kategorie

(!) Zrod umělecké kritiky

- ▶ Umění předstupuje před publikum
 - ▶ Renesance (umělecké – odborné disputace)
 - ▶ Diderot (Salón, 1759) – laická kritika
 - ▶ Růst vlivu kritiky – Schiller, Goethe, Baudelaire...

Z historie umělecké kritiky

- ▶ Aristofanés
- ▶ Umění předstupuje před publikum
 - ▶ Renesance (umělecké – odborné disputace; cca 1600 Monteverdi vs. Artusi)
 - ▶ Diderot (Salón, 1759) – laická kritika
 - ▶ 18. století (Wincklemann, Herder, Lessing)
 - ▶ 19. století: růst vlivu kritiky – Schiller, Goethe, Baudelaire...

Z historie umělecké kritiky

- ▶ Romantismus – kritika chce být sama uměním
- ▶ Moderní umění – Eliot, Baudelaire, Kandinsky
- ▶ Česká umělecká kritika: O. Fischer, A. Novák, F.X. Šalda

Terminologie

- ▶ Umělecká kritika
- ▶ Criticism (ang.)
- ▶ Kunstkritik (ger.)
- ▶ Chudožestvennaja kritika (rus.)

